

Міністерство освіти і науки України
Кам'янець-Подільський національний університет імені Івана Огієнка
Педагогічний факультет
Кафедра музичного мистецтва

Дипломна робота
магістра

з теми: **«ФОРМУВАННЯ СВІТОГЛЯДНОЇ КУЛЬТУРИ
УЧНІВ СЕРЕДНЬОЇ ШКОЛИ НА УРОКАХ ІНТЕГРОВАНОГО КУРСУ
“МИСТЕЦТВО”»**

Виконав: здобувач другого
(магістерського) рівня вищої освіти
ММ1-М22 групи
спеціальності 014 Середня освіта
(Музичне мистецтво)
Левіцький Дмитро Ярославович

Керівник:
Боршуляк Альона Мирославівна,
кандидат мистецтвознавства, доцент

Рецензент:
Лаврентьєва Надія Володимирівна,
кандидат педагогічних наук

ЗМІСТ

ВСТУП.....	3
РОЗДІЛ 1. ТЕОРЕТИКО-МЕТОДОЛОГІЧНІ ОСНОВИ ФОРМУВАННЯ СВІТОГЛЯДНОЇ КУЛЬТУРИ УЧНІВ СЕРЕДНЬОЇ ШКОЛИ.....	6
1.1. Сутність феномену світоглядної культури.....	6
1.2. Особливості формування світоглядної культури учнів середньої школи на уроках інтегрованого курсу «Мистецтво».....	19
1.3. Методи формування світоглядної культури учнів середньої школи на уроках інтегрованого курсу «Мистецтво».....	31
РОЗДІЛ 2. ДОСЛІДНО-ЕКСПЕРИМЕНТАЛЬНА РОБОТА З ФОРМУВАННЯ СВІТОГЛЯДНОЇ КУЛЬТУРИ УЧНІВ СЕРЕДНЬОЇ ШКОЛИ НА УРОКАХ ІНТЕГРОВАНОГО КУРСУ «МИСТЕЦТВО».....	40
2.1. Діагностика стану сформованості світоглядної культури учнів середньої школи.....	40
2.2. Дослідно-експериментальна робота та аналіз її результатів.....	50
ВИСНОВКИ.....	59
СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ.....	61
ДОДАТКИ.....	67

ВСТУП

В наш час у контексті викликів сьогодення надзвичайно важливою та актуальною постає проблема виховання молоді, формування світоглядної культури особистості, зокрема й учнів середньої школи. Важливо, щоб учні володіли не лише комплексними знаннями й уміннями, але й мали сформовану соціальну компетентність, самостійність, креативність, здатність до постійного особистісного зростання й самовдосконалення. Мистецтво виступає одним із вагомих засобів формування світоглядної культури учнів середньої школи, оскільки воно є невід'ємним складником духовного самотворення українського народу, в ньому узагальнюється досвід нації, втілюється менталітет українців, їх моральні якості та духовні ідеали. В музичному мистецтві зберігаються традиції національної культури, унікальність світорозуміння та світосприйняття. Мова музичного мистецтва є надбанням загальнолюдської культури й духовності, носієм загальнолюдського змісту. Мистецтво здатне впливати на духовний розвиток молоді, на формування їх світоглядної культури.

Проблема формування світоглядної культури особистості привертає увагу багатьох дослідників, зокрема науковець Т. Горохівська [9] досліджувала формування світоглядної культури майбутніх учителів історії у процесі фахової підготовки; І. Ковальчук [16] присвятила наукові розвідки вихованню у студентів педагогічних університетів світоглядної культури засобами художньо-трудової діяльності; Н. Ольхова [29] вивчала формування світоглядної культури студентів у навчально-виховному середовищі університету; науковці В. Смікал [38, 39] та Чжан Цзянань [49] розглядали формування світоглядної культури майбутніх вчителів мистецьких спеціальностей та інші.

Проте, незважаючи на значну кількість наукових праць, присвячених формуванню світоглядної культури особистості, означена проблема є недостатньо вивченою в мистецькій освіті, що й зумовило вибір теми

магістерського дослідження: «Формування світоглядної культури учнів середньої школи на уроках інтегрованого курсу “Мистецтво”».

Мета дослідження – теоретичне обґрунтування та практична перевірка методів формування світоглядної культури учнів середньої школи на уроках інтегрованого курсу «Мистецтво».

Відповідно до поставленої мети визначено основні завдання дослідження:

- проаналізувати наукові джерела та визначити сутність світоглядної культури особистості;
- дослідити особливості формування світоглядної культури учнів середньої школи;
- виявити та обґрунтувати методи формування світоглядної культури учнів середньої школи на уроках інтегрованого курсу «Мистецтво».
- дослідити ефективність впровадження методів формування світоглядної культури учнів середньої школи на уроках інтегрованого курсу «Мистецтво».

Об’єкт дослідження – процес формування світоглядної культури учнів середньої школи.

Предмет дослідження – методика формування світоглядної культури учнів середньої школи на уроках інтегрованого курсу «Мистецтво».

Методологічна основа дослідження. У магістерському дослідженні для досягнення поставленої мети та розв’язання завдань було застосовано комплекс взаємодоповнюючих методів: *теоретичні* – аналіз, систематизація й узагальнення філософської, психологічної, педагогічної, музикознавчої літератури з метою визначення основоположних понять дослідження, розробки й обґрунтування методів формування світоглядної культури учнів середньої школи на уроках інтегрованого курсу «Мистецтво»; *емпіричні* – анкетування, спостереження, тестування, інтерв’ювання, які дозволили з’ясувати рівень сформованості світоглядної культури учнів середньої школи та перевірити результати експериментальної роботи; методи *математичної статистики* для обробки результатів педагогічного експерименту та перевірки їх достовірності.

Практичне значення дослідження полягає у розробці та апробації методів формування світоглядної культури учнів середньої школи закладів загальної середньої освіти. Матеріали дослідження можуть бути використані на уроках інтегрованого курсу «Мистецтво» та сприятимуть формування світоглядної культури учнів.

Апробація результатів дослідження відбувалась упродовж періоду науково-дослідної роботи. Основні положення дослідження висвітлювались на науково-практичних конференціях. За результатами магістерської роботи опублікована стаття: Принципи естетичного розвитку учнів середніх класів на уроках мистецтва. *Збірник наукових праць студентів і магістрантів мистецьких спеціальностей педагогічного факультету Кам'янець-Подільського національного університету імені Івана Огієнка*. Вип. XVI. Кам'янець-Подільський: ТОВ «Друк-Сервіс», 2023. С. 97–101.

Структура роботи. Магістерська робота складається зі вступу, двох розділів з підрозділами, висновків, списку використаних джерел, додатків.

ВИСНОВКИ

Провідною ідеєю національної освіти стало формування творчо мислячої особистості з високою світоглядною культурою. Становлення світоглядної культури розпочинається з перших кроків в закладах загальної середньої освіти, однак інтенсивно даний процес здійснюється в середньому та старшому шкільному віці, коли відбувається становлення власної світоглядної позиції. Світоглядна культура виступає своєрідним феноменом світогляду й культури.

Відповідно до визначеної мети й завдань, отриманих результатів дослідження сформульовано наступні висновки:

Розкрито сутність феномену світоглядної культури в педагогічній і мистецькій теоріях. Проаналізовано та розглянуто споріднені категорії світоглядної культури, зокрема «культура» та «світогляд». Світогляд представлено як інтегральне поняття, що містить низку переконань, які дають змогу людині визначити своє практико-теоретичне ставлення до дійсності, а також усвідомити себе як суб'єкта пізнання, так і суб'єкта практики.

Проаналізувавши різноманітні тлумачення терміну світоглядна культура, ми дійшли висновку, що в науковому дискурсі немає єдиного підходу до визначення даного поняття. Світоглядна культура розглядається нами як інтегративне особистісне утворення, що пов'язане із загальнолюдською культурою та характеризується наявністю певних знань, переконань, навичок, поведінки в сукупності з досвідом творчої діяльності.

Виокремлено аспекти розгляду феномену світоглядної культури: світоглядна культура як компонент духовної культури особистості; психологічні аспекти світоглядної культури; філософські аспекти світоглядної культури; художньо-естетичний контекст; педагогічний контекст.

Досліджено особливості формування світоглядної культури учнів середньої школи на уроках інтегрованого курсу «Мистецтво» та з'ясовано, що обов'язковою передумовою формування світоглядної культури учнів середньої

школи виступає особистісний сенс ціннісно-світоглядних орієнтацій, коли знання перетворюються на переконання.

У контексті проведеного дослідження визначено структуру формування світоглядної культури учнів середньої школи, яка включає чотири взаємопов'язані компоненти: інтелектуальний; емоційно-вольовий; практико-дієвий; рефлексивний. Відповідно до компонентів визначено критерії сформованості світоглядної культури учнів середньої школи: пізнавально-знаннєвий, емотивно-мотиваційний, операційно-діяльнісний, оцінно-рефлексивний з відповідними показниками. Рівні сформованості світоглядної культури учнів схарактеризовано як високий (творчо-конструктивний), середній (репродуктивно-творчий), низький (репродуктивний), що дало можливість діагностувати та з'ясувати динаміку якісних змін сформованості світоглядної культури учнів на різних етапах дослідження.

Дослідження стану сформованості світоглядної культури учнів шостих класів під час констатувального експерименту виявило переважно низький рівень сформованості. Науково обґрунтовано та експериментально перевірено методи формування світоглядної культури учнів середньої школи на уроках інтегрованого курсу «Мистецтво». Практична перевірка запропонованих методів відбувалася поетапно у процесі проведення формувального експерименту, який складався з чотирьох етапів: мотиваційно-орієнтаційного, когнітивно-моделювального, діяльнісно-креативного, діагностично-результативного.

Перевірка ефективності запропонованих методів виявила позитивну динаміку показників. Аналіз динаміки сформованості світоглядної культури учнів експериментальної і контрольної груп засвідчив більш високий рівень досягнень учнів під час експериментального навчання.

Проведене дослідження не розкриває всіх аспектів даної проблеми. Перспектива подальших наукових розвідок пов'язана із експериментальним дослідженням формування світоглядної культури учнів старших класів на уроках мистецтва.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Андрущенко В., Дорогань С. Світоглядна культура вчителя: проблеми формування та розвитку. *Вища освіта України*. 2006. № 1. С. 8–15.
2. Арцішевський, Р. А. Світогляд: сутність, специфіка, розвиток. Львів, 1986. 198 с.
3. Безпалько О., Касьянова О., Коршунова О. та ін. Особливості формування світоглядної позиції особистості в умовах дитячого об'єднання: моногр. Кіровоград: Імекс-ЛТД, 2013. 260 с.
4. Бованенко О. О. Аналіз різних наукових підходів до визначення поняття «культура» у працях вітчизняних і зарубіжних дослідників. URL: <https://enpuir.npu.edu.ua/bitstream/handle/123456789/11582/Bovanenko.pdf?sequence=1> (дата звернення: 10.03.2023)
5. Бортник А. Педагогічні основи формування наукового світогляду учнів. Київ, 2012. 62 с.
6. Великий тлумачний словник сучасної української мови / уклад. та голов. ред. В. Т. Бусел. Київ; Ірпінь: Перун, 2005. VIII, 1728 с.
7. Гончаренко С. Український педагогічний словник. Київ: Либідь. 1997. 373 с.
8. Гончаренко С., Мальований Ю. Світоглядні функції загальної середньої освіти. *Педагогіка і психологія*. 1994. № 1. С. 44–55.
9. Горохівська Т.М. Формування світоглядної культури майбутніх вчителів історії у процесі фахової підготовки: автореф. дис. ... канд. пед. наук: 13.00.04. Вінниця, 2009. 20 с.
10. Дьяченко І. В. Роль методу порівняльного аналізу музичних творів у формуванні слухацької культури учнів основної школи. *Науковий часопис НПУ імені М. П. Драгоманова. Серія 14: Теорія і методика мистецької освіти*. 2015. 18. С. 263–267.
11. Етимологічний словник української мови: у 7 т. Київ: Наук. думка, 1982. Т. 3: Кора-М / уклад.: Р. В. Болдирєв та ін. 1989. 548 с.

12. Зязюн І. А. Філософія педагогічної дії: монографія. Черкаси: Вид. від. ЧНУ ім. Богдана Хмельницького, 2008. 608 с.
13. Інструктивно-методичні рекомендації щодо викладання навчальних предметів у закладах загальної середньої освіти у 2023/2024 навчальному році. URL: <https://mon.gov.ua/storage/app/media/zagalna%20serednya/metodichni%20recomendazii/2023/09/12/IMR-2023-2024-Mystetska.osvit.haluz.12.09.2023.pdf> (дата звернення: 10.03.2023)
14. Ісаєва Г. Метод проєктів – ефективна технологія навчання. URL: <https://osvita.ua/school/method/technol/1415/> (дата звернення: 10.03.2023)
15. Ковальчук І. А. Виховання у студентів педагогічних університетів світоглядної культури засобами художньо-трудової діяльності: автореф. дис. ... канд. пед. наук : 13.00.07. Вінниця, 2016. 20 с.
16. Ковальчук І. А. Виховання у студентів педагогічних університетів світоглядної культури засобами художньо-трудової діяльності: дис. ... канд. пед. наук: 13.00.07. Вінниця, 2016. 321 с.
17. Косінська Н. Методика формування сценічно-образної культури майбутніх учителів музичного мистецтва у процесі вокальної підготовки: дис. ... докт. філос. Київ, 2021. 279 с.
18. Кузьмінський А.І., Омеляненко В.Л. Педагогіка: Підручник. Київ: Знання-Прес, 2003. 418 с.
19. Лисіна Н. І., Войтун А. І. Методи розвитку музичних уявлень в процесі виконавської діяльності студентів-піаністів. *Науковий часопис НПУ імені М. П. Драгоманова. Серія 14: Теорія і методика мистецької освіти*. 2017. Вип. 22 (2). С. 59–66. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/Nchnpu_014_2017_22%282%29_13 (дата звернення: 10.11.2022)
20. Ляшенко О. Д. Художня інтерпретація творів мистецтв в теорії та практиці наукового аналізу. URL:

https://elibrary.kubg.edu.ua/id/eprint/8364/1/O_Lyashenko_NO_2_2011.pdf

(дата звернення: 10.11.2022)

21. Майборода І. О. Особливості сприйняття молодшими школярами творів мистецтва. URL: <http://surl.li/ncfbx> (дата звернення: 10.11.2022)
22. Миропольська Н.Є. Мистецтво слова в структурі художньої культури учня: теорія і практика. Київ: Парламентське видавництво, 2002. 204 с.
23. Мирошник О. Педагогічна рефлексія як чинник вияву творчого потенціалу особистості вчителя. *Естетика і етика педагогічної дії*. 2011. 2. С. 47–51.
24. Михайлова Т. П. Формування світогляду школярів на уроках художньо-естетичного циклу. Київ: Академія. 2009. 224 с.
25. Моляко В. О. Концепція творчого сприймання. *Актуальні проблеми психології: Проблеми психології творчості*: Зб. наук. праць / за ред. В. О. Моляко. Житомир: Вид-во ЖДУ імені Івана Франка, 2008. Т. 12. Вип. 5. Ч. І. С. 7–14. (Медведева Н. В. https://lib.iitta.gov.ua/1875/1/%D0%9C%D0%95%D0%94%D0%92%D0%95%D0%94%D0%95%D0%92%D0%90_%D0%9D.%D0%92._1_c.pdf)
26. Немченко Н.В. Формування екологічного світогляду старшокласників ліцею медико-біологічного профілю: автореф. дис. на здобуття наук. ступеня канд. пед. наук: 13.00.07. Київ, 2007. 20 с.
27. Олексюк О.М. Музична педагогіка: навч. посіб. Київ: КНУКіМ, 2006. 188 с.
28. Олексюк О. М., Ткач М. М., Лісун Д. В. Герменевтичний підхід у вищій мистецькій освіті: колект. монограф. Київ: Київ. ун-т ім. Б. Грінченка, 2013. 164 с.
29. Ольхова Н. В. Формування світоглядної культури студентів у навчально-виховному середовищі університету: автореф. дис. ... канд. пед. наук: 13.00.07. Умань, 2013. 20 с.
30. Падалка Г. М. Музична педагогіка: Курс лекцій з актуальних проблем викладання музичних дисциплін у системі педагогічного освіти / За ред. В. Г. Бутенка. Херсон: ХДПІ, 1995. 104 с.

31. Падалка Г. М. Педагогіка мистецтва (Теорія та методика викладання мистецьких дисциплін). Київ: Освіта України, 2008. 274 с.
32. Попович М. В. Нарис історії культури України. Київ: АртЕк, 1998. 728 с.
33. Психологічна енциклопедія / авт. упор. О. М. Степанов. Київ: «Академвидав», 2006. 424 с.
34. Рибалко Л. М. Формування еволюційно-екологічного світогляду учнів в сучасних умовах шкільного навчання. *Стратегії розвитку екологічної освіти у XXI столітті*: матеріали всеукр. наук.-прак. конф. (27-28 бер. 2014 р.). Миколаїв: ФОП Швець В. Д, 2014. С. 186–191.
35. Рудницька О.П. Педагогіка: загальна та мистецька: навч. посіб. Тернопіль: Навчальна книга – Богдан, 2005. 360 с.
36. Сенченко А. Я., Павлов В. І. Світоглядна культура: екзистенційний вимір феномену. URL: https://www.confcontact.com/2014-alyans-nauk/is4_senchenko.htm (дата звернення: 21.02.2023)
37. Смелзер Д. Соціологія. *Культура: Соціологічні дослідження*. 1990. 12. С. 116–135.
38. Смікал В.О. Формування світоглядної культури майбутнього вчителя засобами мистецтва: автореф. дис. ... канд. пед. наук. 13.00.04. Київ, 2002. 20 с.
39. Смікал В. О. Формування світоглядної культури майбутнього вчителя засобами мистецтва : дис. ... канд. пед. наук : 13.00.04 / Ін-т педагогіки і психології проф. освіти АПН України. Київ, 2002. 209 с.
40. Соболева Н. Й. Світогляд і життєвий вибір особистості. Київ: Наукова думка. 1989. 124 с.
41. Соціально-психологічний словник / авт.-уклад. М. Чапка, У. Контни. Мисловіце, 2010. 519 с.
42. Філософський енциклопедичний словник / голов. ред. В. І. Шинкарук. Київ: Абрис, 2002. 742 с.
43. Філософський словник / за ред. В. І. Шинкарука. Київ. 1986. 800 с.

44. Хайрулліна Ю. О. Світоглядна культура особистості: структурно-функціональний аналіз: монографія. Київ: Вид-во НПУ імені М. П. Драгоманова, 2011. 235 с.
45. Хмелько В.Е. Світогляд особи: психологічна структура і функції. Філософська думка. 1977. № 3. С. 30–38.
46. Цюняк О. Синергетичний підхід як методологічна основа дослідження системи професійної підготовки майбутніх магістрів початкової освіти до інноваційної діяльності. *Інноваційна педагогіка*, 2020. Т.3. С. 123–126.
47. Цюняк О. Формування емоційної культури вчителів початкових класів у період війни. *Імідж сучасного педагога*. 2022. 3 (204). С. 48–51.
48. Чорноволенко В. Ф. Світогляд і наукове пізнання. Київ: Вид-во Київського університету, 1970. 112 с.
49. Чжан Цзянань. Наукові підходи до формування світоглядної культури майбутнього педагога-музиканта. *Науковий часопис НПУ імені М.П. Драгоманова*. 2019. 26. С. 125–131.
50. Чистякова І., Ян Цзінвень. Процесуальні засади формування світоглядної культури учнів основної школи засобами музичного мистецтва. *Педагогічні науки: теорія, історія, інноваційні технології*, 2021. 8 (112), С. 313–323.
51. Шадських Ю.Г., Піча В.М. Психологія: терміни і поняття: короткий навчальний словник. Львів: Магнолія, 2006, 2008. 276 с.
52. Шевченко А. С., Лобова, О. В. Методика формування вокально-джазової культури підлітків на заняттях з естрадного співу. *Науковий вісник Південноукраїнського національного педагогічного університету імені К. Д. Ушинського*. 2019. 2 (121). 80–87.
53. Шинкарук В. І. Світогляд і духовна культура: Питання історичного генезису. *Філософська думка*. №2. С. 27–37.
54. Щолокова О.П. Основи професійної художньо-естетичної підготовки майбутнього вчителя. Київ, 1996. 172 с.
55. Щолокова О.П. Художньо-естетичне виховання школярів засобами світової художньої культури: навч. посіб. Київ: УДПУ, 1993. 80 с.

56. Якименко С. І. Світосприйняття як складник багаторівневої структури світогляду особистості. *Педагогічні науки*. 2020. 90. С. 48–52.
57. Як сформувати світоглядну позицію особистості в дитячому об'єднанні: метод. посіб. / Пащенко О. В., Чиренко Н. В., Чорна К. І. та ін. Київ: «Імекс-ЛТД». 200 с.
58. Ян Цзінвень. Формування світоглядної культури учнів основної школи засобами музичного мистецтва. дис. ... канд. пед. Наук. Суми, 2023. 207 с.
59. Goleman D. Emotional intelligence. New York: Bantam Books. 1995. 352 p.
60. Izard C. E. Human emotions. New York: Plenum Press. 1977. 495 p.